

Blanka Henriksson 2007. *”Var trogen i alt”. Den goda kvinnan som konstruktion i svenska och finlandssvenska minnesböcker 1800–1980.*

Åbo, Åbo akademis förlag. 292 s. Ill.

Anmeldt av Gry Heggli, Universitetet i Bergen

Med verset ”Var trogen i alt vad du har fått på din lott. Ty trohet i stort kräver trohet i smått” har Blanka Henriksson funnet inspirasjon til både tittel og avslutning på sin avhandling om minnebokvers. Forfatteren finner motivasjon i å studere ”det store i det lille”, og avhandlingen har som målsetting å vise at det tilsynelatende uskyldige og søte også formidler andre, mer krevende budskap. Minnebøkene blir tolket som et produkt av sin tid, med særlig fokus på konstruksjonen av kvinnebilder.

Dette er en omfattende avhandling på flere måter. Den baserer seg på et stort kilde materiale, 262 minnebøker fra Sverige og Svenskfinland, og tidsperioden strekker seg over nesten 200 år, fra 1800–1980. For å håndtere et så omfattende materiale har det vært nødvendig for Henriksson å skape en database av et systematisk utvalg av de 262 bøkene. Utvalget er gjort ved å samle minnebøkene i seks ulike generasjoner, og velge 14 bøker fra hver generasjon. Disse 84 bøkene er så blitt til 3000 poster i databasen og utgjør grunnlaget for analysen.

Henriksson skriver sin avhandling inn i en kulturanalytisk tradisjon, der hun framhever det analytiske grepet som ligger i å eksotisere det selvfølgelige og hverdagslige. I tillegg presenterer hun innledningsvis en sosialkonstruktivistisk forståelse av kjønn, som skal fungere som analyseverktøy i diskusjonen av hvordan de flinke, snille piker og gode kvinner får form. For å kontekstualisere det store tekstkorpuset med de knappe versene anvender hun to

ulike teknikker. For den første perioden benytter hun seg av annen forskning om overklassens kvinneidealer på 1800-tallet og om barnelitteraturens og barnebladenes oppdragsidealer. For å se materialet fra 1900-tallet i en sammenheng bruker Henriksson arkivert materiale om minnebøkeiere, både intervjuer og spørrelistesvar. Dessuten intervjuer Henriksson selv et antall minnebøkeiere, 16 i tallet, den eldste født 1917 og den yngste 1980.

Det første analysekapitlet er kalt ”Den minnesboksskrivande kvinnan” (kapittel 3), og har som målsetting å si noe om hvem som skriver og hvordan de skriver. En gjennomgang av memoarer, spørrelistesvar og intervjuer gir leseren mange interessante innblikk i minnebøkeiernes praksis, fra poesialbumets plass ved salongbordet når familien hadde kaffebesøk (1800-tall), til de yngre brukernes bøkens plass i skolesekken (1980-tall). Også den delen av kapitlet som fokuserer på formater og sjanger, presenterer mange sirlige, vakre, kreative og lekne inskripsjoner som forholder seg mer eller mindre fritt til sjangerkrav. Henriksson får godt fram balansegangen mellom seriositet og lek i minnebokskrivningens praksis.

I det neste kapitlet strammer forfatteren grepet og fokuserer eksplisitt på konstruksjonen av den gode kvinnen. Kapitlet heter ”Stor i det lilla” (kapittel 4) og har som ambisjon å vise hvilke egenskaper minnebøkene vers insisterte på at de unge jenter og gifte kvinner måtte ha for å lykkes. De attraktive kvinnelige verdiene var for eksempel dyd, uskyld, ydmykhet og blyghet. Det var ytterst viktig at de unge kvinner ble formet til behag, og Henriksson viser hvordan 1800-tallets oppfostringslitteratur og minnebøkene vers svarer. Den unge kvinne skulle også være et positivt og takknemlig menneske, med en

nøysom innstilling til livet. Minnebøkene gir svaret på hva disse egenskapene skulle være godt for, nemlig kvinnens livsoppgave som en hustru og mor som kan skape et hjem. Det var de borgelige idealene som dominerte, og den gode kvinnen går inn i de aktuelle rollene som en uselvisk og omsorgsfull mor og trofast, tjenende hustru. Etter århundreskiftet ble også god helse et eksplisitt mål i minnebøkene; det å være frisk og sterk med evne til å ta i et tak, enten det er hjemme eller på skolen, ble et ideal. Det yngste materialet spiller en mer beskjeden rolle i dette kapitlet.

Kapittel 5 heter ”Jag glömmer aldrig dig” og tar for seg det som minnebokens eiere mener er minnebokens viktigste funksjon, nemlig å styrke og dokumentere vennskap. 1800-tallets inderlige vennskapsretorikk finner seg godt til rette innenfor minnebokens permer, og det varige vennskap som strekker seg inn i døden, er et ideal også for 1900-tallets skribenter. Vennskapets kvaliteter kobles sammen med verdien av minner, og slik blir minneboken en forsikring om vennskapets varighet. I dette beskriver Henriksson ikke bare vennskapet mellom mennesker, hun tegner også et interessant bilde av minnebøkversenes religiøse tematikk, nemlig vennskapet med Gud og Jesus og relasjonen til fosterlandet. Disse versene formidler både fromhet og gudsfrykt, og i en minnebokkontekst der vennskapet mellom mennesker er det primære, settes det en moralsk standard for minnebokeieren: Vær trofast mot dine venner, din familie, din kommende mann, ditt fosterland og din Gud.

I avhandlingens siste kapittel ”På resa genom livet” (kapittel 6) fordyper forfatteren seg i minnebokpoesiens språk med en særlig interesse for metaforbruk. Henriksson vil undersøke hvordan minnebokens kvinnelige egenskaper og kvaliteter mani-

festeres i metaforiske skildringer av en ungs kvinnes liv, og hun fester seg ved beskrivelser av kvinnens liv som en reise. Livet er en vandring på en sti med møteplasser der man kan utøve de gode gjerninger, eller livet er en seilas på et hav der bølgene både er stimulerende og truende og Gud er med som ledsager. Livet kan også være en reise gjennom årstidene, og dyre- og blomstersymbolikk understreker livets skjønnhet. Dette kapitlet styrker konklusjonene i tidligere deler av avhandlingen, den ideelle kvinne skal være glad, pliktoppfyllende, takknemlig, behagelig og trofast på sin vei gjennom livet.

De tre siste analysekapitlene har alle samme mål, å vise hvordan konstruksjonen av ”den gode kvinnen” blir til gjennom å artikulere egenskaper og kvaliteter passende for en kvinne. Når jeg etter å ha lest disse vender tilbake til avhandlingens målsetting, får jeg problemer med å se argumentasjonens linjer. Den fremstår som noe uklar, ikke minst fordi målsettingen formuleres ulikt forskjellige steder i teksten. Innledningsvis skriver Henriksson at avhandlingens mål er å vise at det trivielle har betydning for mennesker, med et særlig fokus på kvinner og barns tradisjoner. Jeg stiller meg spørrende til en slik målsetting. Vil ikke den være for allmenn og åpenbar til å fungere produktivt? En særlig interesse for hverdag og trivialiteter er et av kulturfagenes utgangspunkter og kan i seg selv vanskelig fungere som formålet med et forskningsprosjekt.

Noe senere i samme kapittel skriver forfatteren at hun vil vise hvordan minnebøkene er et *produkt av sin tid* med kvinnebilder som eksempel. Dette er en presisering av målsettingen som virker lovende, og som skaper forventninger. Henriksson legger vekt på de seige strukturene i sitt materiale, og argumenterer for at hun tror det finnes

et gjennomgående tema i minnebøkene som taler til generasjoner av minnebok-eiere. Problemet oppstår når *tid* avgrenses til perioden mellom 1800 og 1980. Dette er et forløp på nesten 200 år, og i løpet av denne perioden har minnebokpraksis og brukergrupper gjennomgått store endringer når det gjelder alder og klasse (sosial status). Hvorvidt det er borgerskapets unge kvinner, den yrkesaktive unge kvinnen på 1940-tallet eller grunnskolens 10-årige jenter på 1970-tallet som skriver, er vesentlig for de budskap som produseres. Forfatteren tangerer problemstillingen enkelte steder, men tolkningene blir borte i sammendrag og konklusjoner der entydighet og stabilitet prioriteres. Henriksson fester seg ved leken, humoren og ironiens plass i det senere materialet, men lar ikke denne meningsdimensjonen få plass i tolkningene. Det yngste materialet, fra 1950 til 1980, fungerer dermed som et uforløst vedheng og svekker argumentasjonens troverdighet.

En annen grunn til at denne studien byr på motstand er spørsmålet om hvorvidt avhandlingen har kvinner og barns tradisjoner eller kvinnebilder som sitt hovedfokus. I kapittelet om materiale og metode begrunner Henriksson sine intervjuer og spørrelistene med at hun vil belyse minneboktradisjonen fra en "användarsynvinkel" (s. 43). Etter hvert som analysen skrider fram tar spørsmål om konstruksjonen av "den gode kvinnen" over, og interessen for tekstenes budskap blir enerådende. Avhandlingen tar altså ikke i tilstrekkelig grad stilling til hvorvidt dette er et prosjekt med aktørorientering eller om det er en tekstanalyse, og dette er med på å forsterke den splittelsen som også den noe diffuse målsettingen er medvirkende til.

Innledningsvis karakteriserte jeg denne avhandlingen som omfattende. Og i dette ligger også avhandlingens styrke. Det grun-

dige og systematiske arbeidet med den store materialmengden som ligger bak de fire analysekapitlene, skaper et levende bilde av den kulturelle konstruksjonen "den gode kvinnen", særlig gjelder dette 1800-talls materialet. De mange empiriske eksemplene gjør teksten engasjerende og formidler den hverdagslige skapergleden som forfatteren har som målsetting å forstå. Henrikssons avhandling drives fram av en prisverdig ambisjon om å gi en samlet framstilling av et utbredt, men usynlig kulturelt fenomen. Like fullt er det min overbevisning at avhandlingen hadde tjent på en bedre avgrensning og en tydeligere målsetting, da hadde analysens sterke sider kommet bedre til sin rett.